

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Český fašismus v období první a druhé republiky

Ondřej Sýkora

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

Český fašismus v období první a druhé republiky

Ondřej Sýkora

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Šisler

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2007

Rád bych poděkoval Mgr. Filipu Šislerovi za věcné připomínky a odborné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Obsah

1	Úvod	1
2	Fašismus	4
3	Specifika českého fašismu.....	6
4	První české fašistické organizace	8
5	Národní obec fašistická	11
5.1	Radola Gajda – počátek kariéry	12
5.2	Struktura, členstvo a tisk NOF	14
5.3	Mládežnické a polovojenské organizace NOF.....	16
5.4	Berounský incident a sázavská aféra.....	17
5.5	Vstup NOF do politiky	18
5.6	Židenický puč.....	19
5.7	Období do Mnichovské dohody	21
6	Vlajka	24
6.1	Spor o insignie Karlovy univerzity	26
7	Národní sjednocení	28
8	Čeští fašisté za druhé republiky.....	31
9	Závěr.....	35
10	Seznam použité literatury	37
11	Resumé	39
12	Přílohy	40

1 Úvod

V období po první světové válce vznikla v Evropě řada radikálně pravicových a fašistických organizací. Tomuto jevu se nevyhnula ani Československá republika, kde se fašistická hnutí začala objevovat již na počátku dvacátých let. Ačkoliv se čeští fašisté na politické scéně nikdy výrazněji neprosadili, nelze na ně nahlížet jen jako na okrajovou záležitost. Fašisté měli své sympatizanty napříč společenskou vrstvou i republikou. Jejich činnost nezastavila ani Mnichovská dohoda, po které se naopak aktivita některých z nich ještě víc zradikalizovala.

Český fašismus v období první a druhé republiky jsem si jako téma své bakalářské práce vybral hned z několika důvodů. Předně proto, že se zajímám o krajně pravicová hnutí a organizace. Dále mě také zajímá období první republiky, kterou považuji za jeden z vrcholů našich dějin. Český fašismus v meziválečném období je navíc dle mého názoru v dnešní době poněkud upozaděným tématem, kterému není věnován dostatečný prostor.

Při tvorbě své práce jsem si kladl několik otázek. V první řadě mě zajímala role fašistů v politickém systému první republiky a důvody, proč se na politické scéně neprosadili. Dále jsem se zabíral otázkou proměny českých fašistů s nástupem nacismu v Německu a vzniku druhé republiky. V neposlední řadě jsem chtěl také zjistit, kam až byli fašisté schopní zajít v otázce antisemitismu.

Svojí práci jsem rozdělil do několika kapitol. V první se zabývám fašismem z obecně teoretického hlediska. Jsou tak zde popsány jeho počátky a stručná charakteristika. Ve druhé kapitole se zabývám specifiky českého fašismu, který byl ovlivněn především problémovým soužitím Čechů a Němců ve středoevropském prostoru. V další části se věnuji prvním fašistickým organizacím na území českých zemí. Popisují zde Národní hnutí, Červenobílé i Československé fašisty. Tyto organizace pak společně vytvořily Národní obec fašistickou, které se věnuji v další části své práce. Ta je pro lepší srozumitelnost rozdělena do několika podkapitol, ve kterých charakterizují samotnou stranu, zmiňují počátky kariéry jejího vůdce Radoly Gajdy a popisují její mládežnické a polovojenské organizace, jež jsou spojeny s několika incidenty. Dále je zde popsáno působení fašistů na politické scéně a nechybí zmínka ani o židenickém puči, největším pokusu o fašistický převrat v Československu. V další kapitole se pak věnuji Vlajce, což bylo jakési konkurenční hnutí k Národní obci fašistické, přičemž podkapitola je pak věnována sporu o insignie Karlovy univerzity.

V předposlední části pojednávám o fašizujícím Národním sjednocení, které představovalo největší prvorepublikový pokus o sloučení krajně pravicových stran. Poslední část mé práce je pak věnována roli českých fašistů v období druhé republiky.

Při psaní své práce jsem využil dostupnou odbornou literaturu. Primárním zdrojem se pro mě staly *Paměti* od Radoly Gajdy, ve kterých autor, pozdější vůdce Národní obce fašistické, popisuje svou účast v československých legiích v Rusku. Zde se právě začal rodit jeho odpor vůči bolševismu, což je v knize dobře popsáno. Mezi nejdůležitější publikace, které jsem využil, patří dílo *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945* od Iva Pejčocha. V knize je precizně popsán vývoj fašismu na našem území od svého počátku až do konce druhé světové války, kdy byly podobné organizace zakázány. Od stejného autora jsem pak pro potřebu popsání polovojenských uskupení politických stran použil knihu *Armády českých politiků*. Další publikací, kterou jsem hojně používal, byl *Český fašismus 1922-45 a kolaborace 1939-45* od Tomáše Pasáka, jenž je také autorem knihy *K historii českého fašismu*. Podobně jako Pejčoch popisuje Pasák ve svých dílech velmi zdařile český fašismus od jeho raných počátků, přičemž lépe ho zasazuje do širších souvislostí. Z první jmenované knihy od tohoto autora jsem pak také těžil při psaní kapitoly, jež se týká Národního sjednocení. Publikaci *K historii českého fašismu* jsem použil jen jako doplňkový zdroj, neboť vyšla ještě za komunistického režimu, což je v ní velmi patrné. Pasák zde klade důraz na vzájemné vztahy fašistů a Komunistické strany Československa, jejíž role jako hlavního bojovníka proti radikální pravici je zde zveličována.

Řadu informací především k Národní obci fašistické jsem pak také našel v knize *Kapitoly o českém fašismu* od Miroslava Gregoroviče, která je oproti předchozím publikacím stručnější, ale přímočařejší. Z práce nazvané *Vlajka* od Milana Nakonečného, který je také autorem knihy *Český fašismus*, jsem pak těžil při popisu stejnojmenného hnutí. Knihy od tohoto autora jsou ale psány dost kostrbatě a je v nich řada překlepů. Ačkoliv jsou kapitoly v těchto knihách řazeny chronologicky, není orientace v nich úplně snadná. Nakonečný navíc často přenáší do svých publikací svůj subjektivní názor, kterým jsou některé pasáže ovlivněny. Cenným zdrojem informací ohledně Radoly Gajdy pak pro mě byla kniha *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda* od Antonína Klimka a Petra Hofmana. Zde je velmi čtivě a podrobně popsán celý Gajdův život.

Jako další zdroj informací jsem použil také články z odborných časopisů. Například k popisu pokusu o fašistický převrat mi posloužil podrobně psaný článek od Iva Pejčocha *Židenický puč* z časopisu *Historie a vojenství*, který byl také doplněn několika zajímavými fotografiemi. Osoba vlajkaře Jana Vrzalíka je zase dobře popsána v článku *Obránce národního palladia. Fixní idea Jana Vrzalíka* od Milana Ducháčka v časopisu *Dějiny a současnost*.

2 Fašismus

Termín fašismus vychází z latinského *fasces*, což označuje svazek prutů s vetknutou sekerou. Tento symbol byl nošen ve starověkém Římě jako symbol úřední autority. Jako politická ideologie se však fašismus začal formovat až po první světové válce. Za datum vzniku je považován 23. březen 1919, kdy byl v Miláně pod vedením Benita Mussoliniho, vydavatele nacionalistického listu *Il Popolo d'Italia*, založen úderný sbor *Fasci d'Italiani di Combattimento*. Fašisté ve svém programu požadovali naplněné expanzionistických cílů, ale také řadu sociálních změn, mezi které patřilo například volební právo pro ženy a všeobecně od osmnácti let nebo pevně stanovená osmihodinová pracovní doba. Mussoliniho hnutí se také vyznačovalo svou odhodlaností k násilným akcím, antiintelektualismem a despektem vůči zavedené společenské hierarchii.¹ Hlavními nositeli fašistických idejí byli především bývalí vojáci, kteří nebyli spokojeni s výsledky války. Mezi další podporovatele fašismu patřili futuristé a velkostatkáři, kterých se dotkla reforma vládnoucích socialistů. V listopadu 1921 se Mussoliniho hnutí přeměnilo v Národní fašistickou stranu. Důležitým datem pro vývoj fašismu byl pak 27. říjen 1922, kdy se za účasti desetitisíců Černých košil uskutečnil pochod na Řím, jehož důsledkem bylo podání demise vlády.² Mussolini byl tak 28. října králem Viktorem Emanuelem III. jmenován premiérem a pověřen sestavením nové vlády. Fašisté následně upevnili svou moc změnou volebního zákona, který zavedl většinový systém. V dubnu 1924 tak získali převahu v parlamentu, díky čemuž se jim podařilo zavést řadu opatření namířených proti opozici, které tak bylo znesnadněné fungování. Bylo také omezeno shromažďovací právo a svoboda tisku. V této době se navíc stupňovaly útoky především na členy Komunistické strany Itálie. Mussoliniho strana začínala mít neomezený vliv na vedení státu, který se tak postupně stával totalitním.

Ačkoliv se studiem fašismu zabývá mnoho odborníků, dodnes neexistuje jeho přesná definice. Interpretací fašismu je celá řada, avšak každá většinou zdůrazňuje určitý rys.³ Mezi hlavní znaky fašismu patřil především silný nacionalismus a s ním spojený militarismus. Dalším příznačným prvkem byla vláda jedné strany v čele s vůdcem, který rozhodoval prakticky o všem. Specifikem fašismu byla také myšlenka

¹ PAXTON, Robert O., *Anatomie fašismu*, Praha 2007, s. 9.

² Tamtéž, s. 103–107.

³ KOTLÁN, Pavel, *Fašismus a jeho česká podoba*, Přerov 2001, s. 10.

korporativismu, což měla být cesta mezi kapitalismem a socialismem. Korporace měly tvořit základ ekonomiky státu a zastoupení v nich měli být zaměstnavatelé, zaměstnanci i vláda.⁴

V širším vymezení fašismu figuruje také nacismus. Ten se zrodil v Německu, které se po konci první světové války zmítalo v krizi. V lednu 1919 byla Antonem Drexlerem založena *Deutsche Arbeiterpartei* (DAP), která se následující rok už za účasti Adolfa Hitlera přejmenovala na *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP). Ve stejný rok byly také založeny úderné oddíly *Sturmabteilung* (SA), do kterých se rekrutovali především veteráni z první světové války. Z 8. na 9. listopadu 1923 pak došlo k nezdařenému pokusu nacistů o puč. Snaha převzít moc do vlastních rukou po vzoru italských fašistů však nevyšla. Hitler byl zatčen a nacistická strana byla zrušena. K jejímu obnovení došlo až v lednu 1925. Hitler mezitím ve vězení sepsal knihu *Mein Kampf*, která se později stala biblí nacismu. Zde totiž formuloval svůj program, který zahrnoval znovuvybrojení Německa a jeho ekonomickou soběstačnost, potírání komunismu a likvidaci Židů. V době hospodářské krize získala nacistická strana, která slibovala oživení ekonomiky, značnou popularitu. Zatímco v roce 1928 měla pouhých 12 poslaneckých mandátů, o pět let později už byla hlavní stranou ve státě, přičemž 30. ledna 1933 se stal Hitler kancléřem.

Nacismus měl své specifické rysy, které byly dány německým prostředím. Nacisté byli ovlivněni ideou nadčlověka, s kterou ve druhé polovině 19. století přišel německý filozof Friedrich Nietzsche.⁵ Nacisté propojili rasovou politiku s antisemitismem, čímž se nejvíce lišili od italských fašistů, kteří naopak s Židy zprvu dokonce spolupracovali. Z tohoto důvodu je někdy nacismus považován za radikální formu fašismu.

V období mezi světovými válkami vznikla po Evropě řada dalších fašizujících režimů, jejichž zařazení přímo pod fašismus není jednoznačné. Patří sem především frankistické Španělsko nebo Salazarův režim v Portugalsku. V dalších státech pak existovaly fašistické organizace, které se ale nikdy nedostaly k výraznému podílu na moci. Jde například o Rexistické hnutí v Belgii nebo o Mosleyho fašisty v Británii.⁶

⁴ O'SULLIVAN, Noël, *Fašismus*, Brno 1995, s. 138–144.

⁵ PAXTON, s. 41.

⁶ Tamtéž, s. 87–90.

3 Specifika českého fašismu

Radikální myšlenky českých vlastenců lze spatřit už v 19. století, kdy byl český národ v prostředí habsburské monarchie svírán německým živlem.⁷ Už tehdy bylo jasné, že harmonické soužití těchto dvou odlišných národů v jednom státě je nemožné. Němci na našem území dávali svůj odpor zdatně najevo už od zmaru punktačních jednání v roce 1890.⁸ Koncem první světové války pak prosazovali právo na sebeurčení a dokonce na českém území vyhlásili některé oblasti za své samosprávné celky.⁹ Vítězství Dohody a především tvrdý postoj Francie jim ale tyto separatistické plány zhatily. Němci se tak ocitli v nově vzniklém Československu proti své vůli, což vedlo ke stávkám a demonstracím, které mnohdy končily ozbrojenými střety. Německá menšina se nikdy nezbavila myšlenek na autonomii nebo jinou formu státoprávního vyrovnání, což české vlastence vedlo ke vzniku prvních krajně pravicových hnutí s protiněmeckým zaměřením. Podle vlastenců český národ spoustu let trpěl pod proněmecky orientovanou vládou, a proto nyní nebylo možné těmto „cizákům“ dělat žádné ústupky.¹⁰

Nebyla to ale jen německá menšina, která byla považována za hrozbu existence samostatného státu. Byli tu také Poláci a především na jižním Slovensku poměrně početní Maďaři, kteří se svými iredentistickými sklony přímo dráždili české nacionalisty.

Čeští fašisté si nebrali inspiraci jen z dob národního obrození, ale ovlivněni byli také děním v zahraničí, konkrétně v Itálii, kde se chopil moci Benito Mussolini.¹¹ S jeho fašistickým hnutím se později snažili navázat i kontakty. Na rozdíl od italského fašismu byl ale ten český zprvu obranného charakteru. Českým fašistům šlo totiž v první řadě o vybudování silného národního státu Čechů a Slováků.

Českému fašismu, který se začal formovat ve dvacátých letech, se nevyhnuly ani prvky antisemitismu. Ten ale nebyl tak vyhrocený jako později nacismus v sousedním Německu. Podle mínění českých fašistů se sice Židé neměli stát členy vlády nebo vykonávat státní moc, ale jinak jim bylo zaručeno respektování občanských

⁷ PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, Praha 2011, s. 14.

⁸ PITHART, Petr, PŘÍHODA, Petr, OTÁHAL, Milan, *Češi v dějinách nové doby*, Praha 1991, s. 381.

⁹ Konkrétně šlo o *Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren*.

¹⁰ PITHART, PŘÍHODA, OTÁHAL, s. 382.

¹¹ ČECHUROVÁ, Jana, *Česká politická pravice*, Praha 1999, s. 80–83.

práv. Návist vůči nim pak zesílila až koncem třicátých let, kdy občas docházelo i k fyzickým útokům na příslušníky židovské komunity.

Dalším důležitým faktorem, který urychlil formování krajní pravice, byl strach ze sílícího komunismu, který tehdy představoval hrozbu po celé Evropě. Obava z bolševických revolucí nebyla neopodstatněná, neboť k levicově orientovaným vzpourám docházelo hned na několika místech nově vzniklé republiky. Například v létě 1919 byla na Slovensku vyhlášena republika rad, jejíž existence však měla spíše jepičí život. Po necelém měsíci trvání byly vzbouřené oblasti obsazeny československým vojskem a tím tak fakticky došlo k jejímu zániku. V tentýž rok také proběhl pokus o komunistický převrat na Šumavě a o rok později na Kladensku. Všechny tyto vzpoury byly včas potlačeny.¹² Fašisté se často považovali za zachránce před komunismem a dlouhodobě požadovali rozpuštění Komunistické strany Československa.

Dalšími jednotícími prvky pravicových hnutí byla nespokojenost s hospodářskou situací a s politickými poměry. Kritizovány byly tehdejší politické strany, které byly obviňovány z korupčnictví. Kritice se nevyhnul ani sám prezident T. G. Masaryk, který byl z pohledu českých fašistů málo nacionalistický. Naopak vzorem byl pro ně první ministerský předseda Karel Kramář.¹³

V zahraniční politice fašisté koketovali s myšlenkou panslavismu za účasti odbolševizovaného Ruska. Nepřátelský postoj pak zaujali samozřejmě především k Německu a Maďarsku. Sporný názor panoval ohledně Polska. Na jedné straně to sice byla slovanská země, která spadala do myšlenky obnovení spolupráce mezi všemi Slovany, ovšem na druhé straně šlo o stát, s kterým Československo vedlo hraniční spory.¹⁴

¹² NAKONEČNÝ, Milan, *Český fašismus*, Praha 2006, s. 37.

¹³ PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922-45 a kolaborace 1939-45*, Praha 1999, s. 60.

¹⁴ Tamtéž, s. 77.

4 První české fašistické organizace

Ke vzniku jedné z prvních krajně pravicových organizací na našem území došlo 18. listopadu 1922, kdy bylo založeno Národní hnutí. Šlo o nepolitickou organizaci, která měla sdružovat české vlastence z různých politických stran, ale i lidi bez stranické příslušnosti. Z tradičních politických stran měli k Národnímu hnutí nejbližší členové Československé národní demokracie, zastoupeni zde však byli třeba také socialisté nebo příslušníci Družiny československých legionářů. Účelem hnutí bylo prosazování národních zájmů pomocí vydávání různých publikací nebo konáním veřejných přednášek v Praze a později i v dalších městech. Členy hnutí se nemohli stát Židé, které považovali za národně nespolehlivé.¹⁵ Proti jejich náboženství však zprvu nemělo Národní hnutí žádné výhrady. Předsedou hnutí se stal Dr. Luboš Jeřábek, mezi další významné představitele patřil profesor Masarykovy univerzity v Brně JUDr. Bohumil Baxa.

Dalším významným pravicovým hnutím byli Červenobílí, jejichž organizátorem byl tajemník národnědemokratické strany Josef Kučera. Mezi významné spoluzakladatele patřil také advokát JUDr. Jiří Branžovský a PhDr. JUDr. Ing. Zdeněk Zástěra. Tyto dvě osobnosti měly pro vývoj fašistické ideologie neopomenutelný význam. Klub Červenobílých se ostře stavěl proti typickému partajnictví, volal do boje proti německému a maďarskému iredentismu a zároveň také varoval před hrozbou sílícího komunismu. Červenobílí, jejichž název vycházel z českých národních barev, byli sice částečně inspirováni idejemi Mussoliniho hnutí, ale přímo za fašisty se nepovažovali. V dubnu roku 1923 mělo hnutí kolem 1300 členů a vydávalo vlastní časopis *Výzva červenobílých*. Své příznivce měli napříč společenskými vrstvami. Vedle vysokoškolských intelektuálů zde byli také lidé střední vrstvy a dělníci. Mezi jejich vůdčí hesla patřilo: „Proti ideji ideu, proti pěsti pěst“ a „Blaho národa je naším nejvyšším zákonem“.¹⁶

Poprvé na sebe Červenobílí výrazně upozornili bezprostředně po atentátu na tehdejšího ministra financí Aloise Rašína, který byl spáchán 5. ledna 1923 levicově orientovaným anarchistou Josefem Šoupalem.¹⁷ Tehdy při demonstraci na Václavském

¹⁵ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 26.

¹⁶ Tamtéž, s. 32.

¹⁷ PASÁK, *Český fašismus*, s. 60.

náměstí v Praze vystoupili proti komunismu a požadovali zrušení některých levicových deníků v čele s *Rudým právem*, kde právě atentátník Šoupal kdysi pracoval.

Červenobílí od počátku úzce spolupracovali s Národním hnutím a od října 1923 jednali o spojení. Kontakty také udržovali s další krajně pravicovou organizací, Československými fašisty.

S Klubem Červenobílých je také spojena jedna zajímavá akce, a sice výprava na Javorinu. Šlo o území na hranicích s Polskem, o které oba státy vedly spor. Českoslovenští radikálové nesouhlasili s kompromisním návrhem tehdejšího ministra zahraničí Edvarda Beneše a trvali na tom, že není možné dělat žádné ústupky.¹⁸ Svá odhodlání chtěli demonstrovat výpravou na Javorinu, která se uskutečnila v srpnu 1923. V čele výpravy stanul profesor Vladimír Kraus, který se ale později ukázal jako nepřilíš dobrý vůdce a organizátor. Kvůli jeho špatné orientaci se celá výprava ztratila a tak se z důstojné manifestace národní myšlenky stalo pouhé bloudění kdesi v přírodě. Vytoužené Javoriny nakonec dosáhla jen menší část původní výpravy, která na místě alespoň symbolicky zapěla státní hymnu.¹⁹

Třetí krajně pravicovou organizací byli Českoslovenští fašisté, jejichž vznik stejně jako u předchozích hnutí spadá do roku 1922. Sdružení kolem týdeníku *Hanácká republika*²⁰ se začalo formovat v Holešově pod vedením Roberta Macha a Františka Zavřela. Na rozdíl od Národního hnutí a Červenobílých se otevřeně hlásili k fašismu italského zaměření, což potvrzuje i jejich samotný název. V lednu 1923 pak vydali svůj program, ve kterém volali po důrazném prosazování národních zájmů. Svě protivníky viděli v německé a maďarské menšině, ale také v židovské komunitě. Ostře vystupovali proti komunistické straně a požadovali zrušení jejího tisku. Volali po povinné náboženské výchově od útlého dětství po dospělost a po mravnosti, které podle nich ubývalo. Českoslovenští fašisté začali na Moravě a v Čechách vytvářet místní jednoty, kterými se jim podařilo podchytil značnou část obyvatelstva.²¹ První sjezd uskutečnili v červnu 1923, kdy hnutí přešlo na nový název Českoslovenští fašisté - Národovci. V lednu 1924 se pak přejmenovali na Československé národovce, neboť slovo fašismus považovali za cizí a obávali se, že by mohl odradit jejich potenciální příznivce.

Od samého počátku vzniku krajně pravicových skupin se projevovala snaha po sloučení a vytvoření jednotného a silného celku. Již v lednu 1923 se v Kolíně konala

¹⁸ Edvard Beneš byl ochoten pro dobré vztahy s Polskem přistoupit na odtržení Javoriny.

¹⁹ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 34.

²⁰ Roku 1923 byla přejmenována na Národní republiku.

²¹ Již v roce 1923 bylo vytvořeno patnáct místních organizací na Moravě a čtyři v Čechách.

schůze vedoucích předáků těchto skupin z různých oblastí. Zde bylo zvoleno první ústřední vedení československých fašistů, v jehož čele stanul František Ladislav Stelzig. Ústředním tajemníkem se stal Robert Mach. Na sjezdu došlo k rozhodnutí o splynutí všech fašistických frakcí, přičemž střediskem hnutí se stal Holešov a tiskovým orgánem *Národní republika*. Objevil se zde ale problém ohledně názvu nového uskupení. Zatímco v Čechách se fašisté měli jmenovat „národovci“, na Moravě mělo zůstat u původních fašistů.

O rok později se opět v Kolíně konala další schůze, na které bylo rozhodnuto, že se fašistický sekretariát přemístí z Holešova do Prahy. Došlo zde k vytvoření organizace s názvem Českoslovenští fašisté – národní hnutí obrodné, do jehož čela se postavil kolínský továrník Alois Klášterský. Každá z organizací si ale i nadále uchovávala vlastní organickou strukturu. Například Českoslovenští fašisté pořádali své schůze ještě na začátku roku 1926.²² K definitivnímu sloučení všech dosavadních fašistických uskupení došlo 24. března 1926, kdy po vzoru italských fašistů vznikla Národní obec fašistická.

²² PEJČOCH, *Fašismus*, s. 39–40.

5 Národní obec fašistická

V první řadě je nutné říci, že Národní obec fašistická (NOF) přesáhla rozměr politického klubu či spolku a stala se stranou, která později pronikla až na půdu parlamentu. Zároveň se jí však nevyhnula řada afér a skandálů, které dobový tisk ještě rád zveličoval.

Základy strany byly položeny 14. února 1926 za účasti tří stovek fašistických delegátů v pražském hotelu Zlatá husa. Oficiálně ale, jak už bylo výše zmíněno, NOF vznikla až 24. března 1926, kdy na sjezdu v Kolíně došlo ke splynutí všech dosavadních krajně pravicových hnutí. Strana se ihned otevřeně přihlásila ke snaze o nastolení fašistického režimu v Československu. Kromě idejí se nechala Mussoliniho hnutím inspirovat také při tvorbě svého znaku. Svazek prutů s vetknutou sekerou zde měly symbolizovat legendární Svatoplukovy pruty se zastrčenou valaškou. Heslem strany se stalo „Blaho vlasti budiž naším nejvyšším zákonem.“²³

Stejně jako u předchozích hnutí, ze kterých NOF vzešla, bylo i zde hlavní myšlenkou prosazování národních zájmů, které měly být stavěny nad zájmy jednotlivce. Parlamentní demokracie měla být nahrazena stavovským režimem, neboť systém politických stran vedl podle fašistů pouze k rozeštvání lidu. Program počítal se stavem zemědělským, dělnickým, se stavem obchodníků, živnostníků a průmyslníků a konečně se stavem duševně pracujících.²⁴ Vládu dle představ NOF mělo tvořit osm ministrů, odborníků z jednotlivých stavů, kterými se mohli stát pouze Češi a Slováci. Příslušníci národnostních menšin a Židé měli být z politického života vyškrtnuti. Cílem fašistů bylo vytvořit korporativní stát, kde by si dělníci a zaměstnavatelé byli rovni. Stejně tak si měli být rovni v otázce zaměstnání muži a ženy. Co se týče školství, zde NOF prosazovala bezplatnou školní výuku a podporu talentovaných dětí z chudých poměrů. Výuka měla probíhat v národním duchu. V otázce náboženství zastávali fašisté názor, že by mělo jít o osobní věc každého jedince, avšak vzhledem k mravnímu rozměru zastávali ke katolické víře kladný vztah. Strana byla silně protiněmecká a nechyběly zde ani prvky antisemitismu. Židé podle fašistů stáli za vším špatným, co český národ a vlastně i celou Evropu v minulosti potkalo. Obviňováni byli například z rozpoutání první světové války nebo ze snahy ovládnout celý svět.²⁵

²³ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 42.

²⁴ Tamtéž, s. 45.

²⁵ Tamtéž, s. 56.

NOF začala hned po oficiálním založení vyvíjet aktivity také proti komunistické straně, kterou považovala za jednoho z hlavních nepřátel státu. Po vzoru italských fašistů vyvolávali mladí příznivci NOF bitky s komunisty. Zřejmě historicky první takový střet se odehrál v roce 1926 v Prostějově, kde se konal zemský sjezd NOF. Přibližně 80 fašistů oděných po vzoru svých italských idolů v černých uniformách zde rázně zlikvidovalo pokus komunistů narušit průběh sjezdu. Během potyčky došlo dokonce k obětem na životech.²⁶

Od samého počátku pořádala NOF různá shromáždění, kterých se často zúčastňovalo mnoho jejich příznivců. Největší takové shromáždění se konalo 19. května 1926 na Slovanském ostrově v Praze, kde se dle policie sešlo asi tři tisíce lidí. Řečníci zde za bouřlivé atmosféry vystupovali proti praktikám vládnoucích politických stran, ale nešetřili ani prezidenta T. G. Masaryka a jeho bezprostřední okolí.²⁷ Další podobný sjezd se pak konal v listopadu téhož roku v Brně.

Straně už chyběla pouze silná osobnost, která by stanula v jejím čele a splňovala veškeré atributy vůdce. Tímto mužem se stal Radola Gajda, hrdina ze Sibíře.

5.1 Radola Gajda – počátek kariéry

Radola Gajda, původním jménem Rudolf Geidl, se narodil 14. února 1892 v Kotoru. Jeho otec pocházel z Moravy a sloužil v rakousko-uherské armádě, matka byla černohorská šlechtična. Po absolvování obecné školy v Zadaru se společně s rodiči přestěhoval do moravského Kyjova. Zde začal navštěvovat gymnázium, které ale nedokončil a vyučil se drogistou.²⁸ V roce 1910 nastoupil na vojnu jako jednorozční dobrovolník. Následující roky jeho života nejsou zcela dobře zmapované. Před vypuknutím první světové války se pohyboval na Balkáně v oblasti Skadaru, který se stal střetem zájmů Černé Hory a vznikající Albánie.²⁹ Zde se mimo jiné seznámil se svojí první ženou Zorou. Manželství zřejmě nebylo ideální a brzo se rozpadlo, neboť už v roce 1917 uvedl Gajda do osobního dotazníku stav „svobodný“.

Na začátku války byl Gajda mobilizován do rakousko-uherské armády, ovšem koncem roku 1915 přeběhl k Černohorcům, u kterých načas působil jako vojenský lékař. Po pádu Černé Hory se ukryl u ruské zdravotnické mise, díky které se za pomoci

²⁶ PASÁK, *Český fašismus*, s. 68.

²⁷ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 43.

²⁸ GREGOROVIC, Miroslav, *Kapitoly o českém fašismu*, Praha 1995, s. 31.

²⁹ KLIMEK, Antonín, HOFMAN, Petr, *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*, Praha 1995, s. 12–13.

falešných dokladů dostal do Ruska. Zde se za nejasných okolností ocitl u srbského vojska, ve kterém sloužil opět jako lékař. Od začátku se však chtěl dostat k československým legiím, což se mu povedlo 30. ledna 1917, kdy byl zařazen ke 2. čs. pluku v hodnosti štábního kapitána.³⁰ Na frontě na sebe poprvé výrazně upozornil ve vítězné bitvě u Zborova, kde převzal velení 2. pluku.³¹ Díky svým vojenským schopnostem si brzy získal obdiv řadových legionářů, avšak jeho dobrodružná a impulzivní povaha mu vytvořila také mnoho nepřátel. Mezi jeho hlavní odpůrce patřil především Stanislav Čeček, významný představitel československé armády. Podle některých svědectví si Gajda příliš nerozuměl ani s budoucím prezidentem T. G. Masarykem, s kterým se poprvé setkal v srpnu 1917.³²

Po podepsání brestlitevského míru mezi Ruskem a Německem v březnu 1918 se československé legie ocitly v chaosu občanské války. Po dohodě se Sověty byli legionáři donuceni odevzdat své zbraně, což se mnohým z nich v čele s Gajdou samozřejmě nelíbilo. Napětí mezi bolševiky a legionáři rostlo. Gajda, který mezitím převzal velení 7. pluku, se rozhodl nenechat nic náhodě a své muže na případný konflikt připravil. K prvnímu závažnějšímu incidentu došlo v Čeljabinsku, po kterém Moskva svůj postoj vůči československým legiím přitvrdila a de facto jim vyhlásila válku.³³ V následujících dnech se rozhořely boje s bolševiky, ve kterých se legionářům pod vedením Gajdy podařilo dobýt několik měst a ovládnout transsibiřskou magistrálu. V září 1918 byl Gajda ve svých šestadvaceti letech povýšen na generálmajora. Následně se ale rozešel s legionářským vedením a přešel do služby admirála Alexandra Kolčaka.³⁴ U něj jako jeden ze tří hlavních velitelů sibiřské armády dosáhl dalších úspěchů v bojích proti bolševikům. V Jekatěrinburgu, kde tehdy sídlil Kolčakov hlavní štáb, také poznal svou druhou ženu Jekatěrinu Nikolajevnu. Gajda se ale později dostal s Kolčakem do sporu, kvůli čemuž byl následně donucen Rusko opustit.³⁵

Po návratu z Ruska úspěšně vystudoval Vysokou válečnou školu v Paříži a následně byl jmenován velitelem 11. pěší divize v Košicích. Za svoji práci na Slovensku byl povýšen na generála IV. hodnostní třídy. I přes svoji kontroverzní minulost se stal koncem roku 1924 prvním zástupcem náčelníka hlavního štábu. Vrchol

³⁰ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 49.

³¹ KLIMEK, HOFMAN, s. 21.

³² Tamtéž, s. 22.

³³ GAJDA, Radola, *Moje paměti*, Brno 2008, s. 28–34.

³⁴ Jeden z hlavních bělogvardějských vůdců v ruské občanské válce.

³⁵ SAK, Robert, *Pomsta generála Gajdy*. In: Soudobé dějiny, 1993, 1, s. 61–76.

Gajdovy vojenské kariéry v nově vzniklém Československu pak přišel 20. března 1926, kdy byl trochu překvapivě vzhledem ke svým napjatým vztahům s čelními představiteli státu pověřen funkcí náčelníka hlavního štábu. Poté ale přišel v jeho životě zlom. Gajda, který byl díky své povaze vždy obklopen nepřáteli, byl obviněn ze špionáže pro Sovětský svaz. Tato kauza, která byla vzhledem k jeho protibolševickým postojům paradoxní, vešla v povědomost jako takzvaná Gajdova aféra.³⁶ K té se následně přidalo podezření z údajné přípravy vojenského převratu, který měl vypuknout v červenci 1926 v průběhu Vsesokolského sletu. Tehdy se poprvé začaly na veřejnosti objevovat zprávy o Gajdově možném napojení na fašistické hnutí. Ačkoliv nic z toho nebylo prokázáno, byl Gajda i kvůli nátlaku T. G. Masaryka 14. srpna 1926 superarbitrován na pouhého vojína v záloze. Tím se tak Gajdovi otevřela cesta do politiky, konkrétně do Národní obce fašistické, ke které názorově tíhnul už delší dobu.

5.2 Struktura, členstvo a tisk NOF

Ve dnech 2. a 3. ledna 1927 se konal stranický sjezd v Brně, na kterém byl Gajda uvítán předsedou Velké fašistické rady dr. Cyrilem Svozilem jako nový vůdce. Zde byl také ustanoven organizační řád NOF. Nejvyšším výkonným orgánem se stalo sedmičlenné direktorium v čele s vůdcem Gajdou. Vedle něj sem byli jmenováni Zdeněk Zástěra, Cyril Svozil, profesor Ladislav Švejcár, profesor Jan Khéres, lékárník Vladimír Žuffa a stavitel Jan Daxner.³⁷ Direktorium se mělo scházet dle potřeb a jeho personální složení mělo být obměňováno vždy po dvou letech. Nejvyšším orgánem byla Velká fašistická rada, která byla přejmenována na Říšskou radu fašistickou. Tu kromě vůdce a direktoria tvořila osobní družina vůdce, členové ústředí, předsedové zemských rad, předsedové žup a stálí členové jmenovaní Gajdou.³⁸ V praxi měl však veškerou rozhodovací pravomoc Gajda a jemu podřízené direktorium. Hierarchicky dolů pak byla zemská rada, župní rada a jednota NOF. V místech s malým počtem příznivců působil pouze fašistický důvěrník. Na rozdíl od předešlých hnutí byla strana zastoupena také na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Oslovit se snažila i československé krajany v Jugoslávii a Rumunsku, avšak neúspěšně.³⁹

³⁶ ŠEDIVÝ, Ivan, *Gajdova aféra 1926-1928*. In: Český časopis historický, 1994, 4, s. 732–758.

³⁷ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 54.

³⁸ KOTLÁN, *Gajdova (ne)věrná Morava*, Brno 2009, s. 93.

³⁹ GREGOROVÍČ, s. 39.

V roce 1927 dosáhla NOF zřejmě svého početního maxima, když se počet jejích straníků odhadoval přibližně na 200 tisíc členů.⁴⁰ I když šlo pravděpodobně o nadnesené číslo, lze již mluvit o straně s jistým potenciálem. Na začátku třicátých let se pak počet členů NOF odhadoval na 56 tisíc, což by znamenalo oproti předchozím rokům nepochopitelný propad.⁴¹ Proto je nutné brát tato čísla s velkou rezervou. Členská základna byla víceméně různorodá. Fašisty se stávali například rolníci, domkáři, venkovští živnostníci, maloměstští podnikatelé, případně i učitelé. Politicky se členstvo rekrutovalo především z bývalých příslušníků národní demokracie. Největší podporu měla NOF od samého počátku na Moravě. Údaje ohledně počtu členů a jednot NOF se často liší, nicméně nejpočetněji byli fašisté zastoupení v Brně, Prostějově a na Ostravsku. V Čechách byli fašisté početní především na jihu v okolí Českých Budějovic a také na Pardubicku. Na Slovensku byly zakládány jednoty NOF především na západě ve městech jako Bratislava, Trenčín, Trnava nebo Ružomberok. Na Podkarpatské Rusi existovala jednota NOF pouze v Užhorodě.⁴²

Tiskovým orgánem NOF se v roce 1927 stala *Říšská stráž* s podtitulkem *Ústřední orgán NOF*. Vydavatelem a zároveň majitelem byl profesor Jan Khéres. Šlo o týdeník vydávaný v Praze, avšak vzhledem k nedostatku financí byl jeho provoz po dvou letech ukončen. Příliš na tom nezměnilo ani krátkodobé spojení NOF se stranou Jiřího Stříbrného, který se rozhodl fašistům jejich list načas financovat. Začátkem třicátých let pak začaly vycházet *Fašistické listy*, které ale rovněž pro finanční obtíže přestaly být vydávány již v roce 1936. Na Moravě pro potřeby fašistů fungovala *Moravská orlice*. Tento list existoval už od roku 1863 a od druhé poloviny dvacátých let jej vlastnili stoupenci fašismu. *Moravská orlice* se postupně stala ústředním listem NOF na Moravě, přičemž list vycházel na dané poměry v dosti vysokém nákladu. V pracovní dny to činilo 1 400 výtisků a v neděli 1 800 výtisků. NOF se snažila list odkoupit, avšak majitelé za něj požadovali až příliš vysokou částku. Na Moravě vycházela také *Selská stráž*, ze které chtěl dr. Cyril Svozil udělat hlavní tiskový orgán fašistů na Moravě. Z toho důvodu nepodporoval *Moravskou orlici*. Pro pozdější rozpory Svozila s NOF list několikrát změnil své jméno a v roce 1928 zcela zanikl. Kromě již výše zmíněných listů existovala řada dalších lokálních tiskovin.

⁴⁰ NAKONEČNÝ, *Český fašismus*, s. 70.

⁴¹ VYKOUPILOV, Libor, *Český fašismus na Moravě*, Brno 2012, s. 138.

⁴² GREGOROVIC, s. 39.

Například na Ostravsku to byl *Moravskoslezský fašista*, v jižních Čechách *Český jih*, ve východních Čechách *České směry* atd.⁴³

5.3 Mládežnické a polovojenské organizace NOF

Již od samého vzniku NOF byla snaha vytvořit militantní skupiny, které by demonstrovaly sílu a jednotu fašistické strany. Jako první se začala formovat Omladina, která měla zasahovat především proti případným narušitelům sjezdů NOF. Omladina vznikla roku 1927 a jejími příslušníky se povinně stávali mužští členové strany do věku 25 let.⁴⁴ Útvary Omladiny byly zřízeny při každé jednotě NOF, přičemž v jejich čele stál velitel většinou s vojenskými zkušenostmi, kterého vždy jmenoval Gajda. V čele Omladiny byl podplukovník ve výslužbě Rudolf Fabián, kterého později nahradil generál ve výslužbě ing. Hynek Gibiš. Důraz zde byl kladen na vojenský výcvik. Jednotlivé útvary pořádaly různá cvičení, noční pochody nebo i výcvik ve střelbě.⁴⁵ Činnost Omladiny byla později zastavena v důsledku sázavské aféry. Oficiálně byla rozpuštěna 2. září 1927, tedy ve stejný rok, ve kterém vznikla.

Dalším polovojenským uskupením při NOF byla Obrana. Ta vznikla na popud Gajdy v roce 1930 a jejím hlavním úkolem byla – podobně jako u předešlé Omladiny – ochrana stranických akcí. Sídlo organizace bylo v Praze a vrchním velitelem se stal přímo Gajda. Obrana však nepůsobila pouze v hlavním městě, ale rozšířila se i na Moravu, kde se jejím hlavním představitelem stal Viktor Urban z Brna. Příslušníci Obrany po vzoru italských fašistů používali černé stejnokroje a účastnili se různých především protiněmecky laděných akcí. Například v prosinci 1930 narušili za pomoci praskavých kuliček a zapáchající tekutiny promítání německého zvukového filmu v Tuřanech u Brna, kde za první republiky žila početná německá menšina.⁴⁶ Podobné akce nakonec vedly v březnu 1931 k rozpuštění celé organizace.

Třetím uskupením pak byli Junáci, kteří vznikli někdy mezi lety 1927 a 1928. Hlavou organizace byl opět sám Gajda, zemským náčelníkem se stal kapitán ve výslužbě Eduard Václavek. Faktickým velitelem byl však jmenován Jan Gajda, bratr samotného vůdce. Členství bylo dobrovolné, avšak očekávalo se, že většina mladých členů NOF sem vstoupí automaticky. Junáci měli na starosti především pořadatelskou

⁴³ VYKOUPIIL, s. 141–150.

⁴⁴ PEJČOCH, Ivo, *Armády českých politiků*, Cheb 2009, s. 26.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ VYKOUPIIL, s. 127.

činnost na sjezdech strany, při kterých byli oděni v převážně černých uniformách. Povinností Junáků bylo zúčastňovat se pravidelných cvičení a fyzicky se tak zdokonalovat. Ačkoliv byl tento spolek rozpuštěn výnosem ministerstva vnitra z května 1932, na některých místech fungoval i nadále.⁴⁷

5.4 Berounský incident a sázavská aféra

Národní obec fašistická byla od samého počátku doprovázena řadou násilností, které na stranu vrhaly špatné světlo. Jedna z takových událostí se odehrála 8. května 1927 v Berouně, kde měl v jednom z místních hostinců přednášku dr. Václav Bouček na téma „Demokracie nebo fašismus“.⁴⁸ Fašisté chtěli tuto akci narušit, neboť Bouček vystupoval jako svědek v Gajdově aféře a také byl přímo napojen na T. G. Masaryka. Z Prahy tak přijelo asi 65 fašistů, kteří se zprvu snažili přerušit přednášku křikem a následně přešli i k přímé akci. Se zúčastněnými posluchači se začali prát, což vyvrcholilo napadením samotného řečníka a jeho ženy. Přivolané policii se podařilo útočníky zpacifikovat a většinu z nich pozatýkat. Při osobních prohlídkách pak byla u fašistů nalezena řada různých zbraní včetně pistolí a revolverů.

Závažnějším incidentem s daleko větším dopadem na samotnou stranu byla takzvaná sázavská aféra. Skupina věrných přívrženců Gajdy uvěřila, že rada dr. Jaroslav Vorel z Ministerstva národní obrany má u sebe dokumenty, které se týkají stále probíhajícího kárného řízení proti Gajdovi. Proto se rozhodli přepadnout Vorla v noci z 22. na 23. srpna 1927 ve vile na Sázavě, sebrat mu inkriminované listiny a odhalit tak údajné spiknutí proti Gajdovi vedené samotným T. G. Masarykem. Celá akce ale skončila totálním fiaskem. Banda sedmi ozbrojenců si u Vorla počínala dost amatérsky a hlavně žádný z domnělých dokumentů nenašla. Celá událost byla následně prošetřována policií, což vyústilo v sérii zatýkání. Kromě účastníků incidentu byl zatčen také advokát fašistů JUDr. Jiří Branžovský. Útočníci nakonec byli potrestáni třemi nebo čtyřmi měsíci vězení, což vzhledem k závažnosti jejich činu nebylo příliš. Vyšetřování se nevyhnulo ani samotnému Gajdovi, kterému byl vyměřen trest dvou měsíců žaláře, dále mu byly odebrány veškeré generálské požitky a z vojenské evidence byl nadobro vymazán.⁴⁹ Dodnes ale není zcela jasné, zda o plánování akce vůbec věděl.

⁴⁷ VYKOUPIIL, s. 129.

⁴⁸ PASÁK, *Český fašismus*, s. 84.

⁴⁹ Tamtéž, s. 86.

5.5 Vstup NOF do politiky

Důležitým momentem pro Národní obec fašistickou byl stranický sjezd v Mladé Boleslavi, který se uskutečnil ve dnech 14. a 15. srpna 1927. Celá akce byla pojata velkolepě, což dokazoval samotný průvod městem, kterého se zúčastnilo asi dva tisíce příznivců. Gajdovi zde byl dokonce předán osobní automobil jako dar od místní organizace NOF. Na sjezdu ovšem došlo k zásadnímu rozhodnutí. Vůdce strany i přes protest direktoria rozhodl, že se NOF nezúčastní komunálních voleb plánovaných na podzim téhož roku. Co přesně k tomu Gajdu vedlo, není dodnes zcela jasné.⁵⁰

Ačkoliv strana navenek působila silně a jednotně, uvnitř permanentně docházelo k různým roztržkám. Jako jeden z prvních byl ze strany vyloučen Robert Mach, který nesouhlasil se vstupem NOF do politiky. Dalším odpadlíkem se stal dr. Cyril Svozil, který byl 14. listopadu 1927 nahrazen v direktoriu PhDr. JUDr. Ing. Zdeňkem Zástěrou. Svozil vytvořil na Moravě opoziční hnutí pod jménem Fašistická stráž, které později přetvořil v organizaci Národní tábor. K tomu ale ještě jako člen NOF neměl oprávnění a tak byl společně se svými přívrženci ze strany vyloučen. Národní tábor, který měl podle nadnesených policejních odhadů údajně až několik tisíc členů, však neměl dlouhého trvání a brzy se rozpadl.⁵¹

Kromě odstředivých tendencí uvnitř samotné strany byl dalším problémem nedostatek financí. Za tímto účelem došlo k navázání styků přes ukrajinské bělogvardějce přímo s italskými fašisty. Gajda vyslal do Říma svého emisara dr. Františka Bauera se zvláštním memorandem, ve kterém žádal Mussoliniho o finanční pomoc pro NOF. Ačkoliv se Bauer se zástupci italských fašistů skutečně sešel, o čemž informoval i list *Il Popolo d'Italia*, k dohodě ohledně finanční podpory nakonec nedošlo.⁵² Důvodem může být fakt, že čeští fašisté požadovali peníze především na předvolební agitaci. Na sjezdu v Mladé Boleslavi však bylo nakonec rozhodnuto, že se NOF nadcházejících voleb nezúčastní, což se zřejmě italským fašistům nelíbilo.⁵³

Kvůli výše zmíněným důvodům došlo koncem 20. let ke stagnaci NOF a proto se stranické vedení rozhodlo před parlamentními volbami spojit svoje síly se stranou Jiřího Stříbrného. Po několika jednáních mezi zástupci obou stran tak v říjnu

⁵⁰ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 57.

⁵¹ KOTLÁN, *Gajdova (ne)věrná Morava*, s. 53.

⁵² PASÁK, *Český fašismus*, s. 88.

⁵³ MOULIS, Miloslav, *Vzestup a pád generála Gajdy*, Třebíč 2000, s. 61–62.

1929 vznikla spojením NOF, Národní ligy a několika dalších méně významných uskupení Liga proti vázaným kandidátním listinám. Ve volbách však Liga příliš úspěšná nebyla. Obdržela 51 617 hlasů do poslanecké sněmovny a 70 857 do senátu, což bylo jen necelé jedno procento všech hlasů.⁵⁴ Zaručilo jí to však aspoň zisk jednoho mandátu do senátu a tří do poslanecké sněmovny. Do ní byl vedle Gajdy zvolen Jiří Stříbrný a dr. Karel Pergler, senátorem se stal Jindřich Trnobranský. Dlouho trvající rozepře uvnitř koalice a nedostatek financí vedl k rozložení Ligy už v dubnu 1930.⁵⁵ Spojení fašistů se Stříbrného radikálními socialisty se později ukázalo spíše jako chybný krok. NOF to nový impuls nepřineslo, naopak strana v této době stále nedokázala zabránit odlivu svých členů.

Od podzimu 1931 do jara 1932 se pak konaly obecní volby, do kterých už NOF vstupovala samostatně. S Národní ligou však byla uzavřena dohoda, ve které si obě strany slíbily, že si nebudou navzájem narušovat předvolební agitaci a že se na veřejnosti naopak podpoří. Fašistům se podařilo především na venkově získat ve volbách několik set míst v obecních zastupitelstvech.⁵⁶ Strana Jiřího Stříbrného naopak zaznamenala větší počet hlasů ve městech.

5.6 Židenický puč

Od počátku existence Národní obce fašistické existovala ve společnosti obava z možného pokusu o státní převrat. Tato obava byla vzhledem k projevům čelních představitelů NOF a některým násilnostem sice pochopitelná, ale poněkud přehnaná. Fašisté neměli v Československu takový počet příznivců, aby o reálném provedení převratu mohli vůbec uvažovat. Přesto v lednu 1933 došlo na Moravě k jedné výjimce, která je dnes známá jako židenický puč.

V noci z 22. na 23. ledna 1933 se uskutečnil útok na tehdejší Svatoplukova kasárna 43. pěšího pluku v brněnských Židenicích, kterého se zúčastnilo na 70 příslušníků NOF pod vedením bývalého nadporučíka Ladislava Kobsinka.⁵⁷ Výběr

⁵⁴ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 64.

⁵⁵ Tamtéž, s. 66.

⁵⁶ NAKONEČNÝ, *Český fašismus*, s. 116.

⁵⁷ Ladislav Kobsinek byl nadporučíkem československé armády do února 1928, kdy byl vyloučen pro nezpůsobilost další vojenské služby. Po odchodu do civilu se stal členem NOF, kde se naplno projevil jeho osobní ambice a politický idealismus. Na přelomu dvacátých a třicátých let se několikrát osobně setkal s Gajdou, kterým byl přímo fascinován. Gajda naopak snilkovského a vychloubačného Kobsinka neměl příliš v oblibě. Podle dostupných informací Kobsinek uvažoval o provedení státního převratu už od konce dvacátých let.

židenických kasáren nebyl náhodný, neboť právě zde Kobsinek dříve sloužil a tudíž místní prostředí dobře znal.⁵⁸ Stejně tak termín přepadu byl dobře promyšlený. Starší ročník vojáků totiž nedlouho předtím odešel do zálohy a většina zbývajících mužstva byla ve chvíli přepadu mimo kasárna na propustkách. Cílem útočníků, kteří byli vyzbrojeni především noži, bodáky a jen několika revolvery, bylo zmocnit se střelných zbraní, získat pokud možno na svoji stranu vojáky a druhý den táhnout společně na Prahu. Tento plán, který měl krycí jméno „Gajda – granát“, se však ukázal být příliš naivním.

Fašistům, kteří vedli útok ze tří směrů, se podařilo obsadit strážnici a zadržet dozorcího důstojníka. Tomu se ale podařilo utéct a zorganizovat první odpor. Útočníci i přesto dokázali proniknout do samotných kasáren, kde se zmocnili několika pušek včetně nábojů. V šachu zde drželi i několik neozbrojených vojáků, kteří stále ještě nevěděli, kdo a proč se snaží kasáren vlastně zmocnit. Následně došlo k přestřelce, při které byl jeden z útočníků zabit a jeden z obránců těžce zraněn. O situaci se zakrátko dozvědělo vojenské velitelství v Brně a místní četnická stanice. Vojákům tak přibližně hodinu po zahájení přepadu přijely na pomoc první posily, které začaly útočnický postupně zatlačovat. Jakmile fašisté pochopili, že jejich situace je beznadějná, dali se z velké části na útěk. Ještě na místě činu pak bylo pozatýkáno přes dvacet útočníků, kteří se snažili v areálu kasáren všelijak ukrýt. Ministerstvo národní obrany ihned vyhlásilo pohotovost v několika dalších vojenských objektech po republice, ovšem k dalšímu incidentu nikde nedošlo.⁵⁹

Kobsinek se dal na útěk společně s Duchoslavem Geidlem, jenž byl Gajdovým bratrance a v připravovaném puči figuroval jako Kobsinkova pravá ruka. Přes Rakousko uprchli do Jugoslávie, kde se uchýlili ke Geidlovým příbuzným. Zde poskytli rozhovor do místního časopisu *Nova Doba*, ve kterém tvrdili, že se v Československu snažili změnit státní zřízení, neboť vláda podle nich nedodržela své sliby.⁶⁰ V Jugoslávii jim však odmítli poskytnout politický azyl, a tak byli vyhoštěni do Rumunska, které je předalo zpět do rukou Československa.

Po zatčení útočníků se rozběhlo rozsáhlé vyšetřování. Následovaly výslechy svědků a obžalovaných, které trvaly týdny. Většina vyšetřovaných se snažila svou přítomnost na puči bagatelizovat. Někteří tvrdili, že o pravém záměru akce se dozvěděli

⁵⁸ MOULIS, s. 75.

⁵⁹ PASÁK, Tomáš, *K historii českého fašismu*, Praha 1985, s. 26.

⁶⁰ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 94–95.

až chvíli před samotným útokem, kdy už pro ně nebylo cesty zpět. Zatčen byl i Gajda, který ani tentokrát o akci svých příznivců pravděpodobně vůbec nevěděl. Při vyšetřování bylo také zjištěno, že do akce byli zapleteni vojáci ve výslužbě či dokonce v aktivní službě. Soud nad účastníky puče pak probíhal v několika etapách. Nejvyšší trest si nakonec odnesl Kobsinec, který obdržel 12 let vězení. Duchoslav Geidl dostal 2 roky a Gajda 6 měsíců, přestože soud jeho propojení s pučisty neprokázal.⁶¹ S trestem odnětí svobody v rozmezí několika let odešlo ještě několik dalších pučistů.⁶²

Ačkoliv tento lokální pokus o puč skončil nezdarem, vyvolal mezi řadou především levicově smýšlejících obyvatel paniku. Hlavně komunistický tisk celou akci rád zveličoval a požadoval okamžité rozpuštění NOF, ke kterému ale nedošlo. I když se NOF nacházela v této chvíli v krizi, byl na některých místech zaznamenán narůstající počet nových členů.⁶³ Důvodem tomu může být také fakt, že v sousedním Německu se jen pár dní po nezdařeném puči v Židenicích chopil moci Adolf Hitler, což vyvolalo vzestup nacionalismu po celé Evropě. Že pozice NOF neslábne, se projevilo také 20. srpna 1933 při Jiráskových oslavách v Hronově, kterých se zúčastnilo na tři tisíce fašistů včetně již propuštěného Gajdy.⁶⁴

5.7 Období do Mnichovské dohody

V průběhu roku 1934 docházelo ke sblížování různých krajně pravicových skupin. Z iniciativy některých členů NOF pak 7. dubna 1934 vznikla spojením s národní demokracií a několika dalšími uskupeními Národní fronta, do jejíhož čela byl postaven profesor František Mareš. Sám Gajda byl proti této myšlence, neboť se obával ztráty svého vůdčího postavení. Veřejně pak vznik Národní fronty komentoval jako pokus o rozbití NOF představiteli národní demokracie. Proto ještě v srpnu téhož roku Gajda oznámil odchod NOF z Národní fronty, což u řady fašistů vyvolalo zmatek. V tisku se pak mezi oběma uskupeními rozhořel boj, což vyloučilo jejich možnou spolupráci v budoucnu.

V polovině třicátých let také došlo u českých fašistů ke změnám v oblasti ideologie. Zatímco ve dvacátých letech byl jeden z jejich hlavních programových bodů boj proti německému, v následující dekádě se spolupráci s českými Němci nebránili.

⁶¹ PASÁK, *Český fašismus*, s. 124.

⁶² PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: *Historie a vojenství*, 2006, 4, s. 35.

⁶³ KLIMEK, HOFMAN, s. 255.

⁶⁴ NAKONEČNÝ, *Český fašismus*, s. 134.

Fašisté v tom viděli příležitost rozšířit svůj voličský potenciál a případně i možnost získat od Němců nějaký finanční obnos. Tuto koncepci prosazoval například JUDr. Jiří Branžovský, ovšem v řadách především starších příslušníků NOF se našlo plno těch, kteří s touto koncepcí nesouhlasili a ze strany třeba i odešli. Do popředí se nyní také dostával stále sílící antisemitismus. V lednu 1935 tak opět na popud NOF vznikla nová organizace s názvem Árijská fronta, která kromě Čechů a Slováků měla sdružovat také Němce a Maďary. NOF chtěla tímto krokem získat na svoji stranu fašisticky smýšlející Němce, kteří z různých důvodů odmítali Henleinovu *Sudetendeutsche Partei* (SdP). Ve skutečnosti šlo spíše o plané sny, neboť do Árijské fronty vstoupilo jen minimum Němců především z rozpuštěné *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP).⁶⁵ Příchod Maďarů zase znamenal pobouření slovenských fašistů.

Na rok 1935 byly naplánovány parlamentní volby, do kterých NOF vstupovala samostatně. Strana ve volbách obdržela 167 433 hlasů, tj. 2,03% z celkového počtu. NOF tak získala 6 mandátů do poslanecké sněmovny, do které vedle Gajdy zasedl JUDr. Jiří Branžovský, Rudolf Dominik, Matěj Trnka, František Zvoníček a zástupce slovenských stoupců Ján Ivák. Vzhledem k předchozím peripetiím to byl jistě úspěch, který údajně nečekal ani sám Gajda, nicméně pro naplnění fašistických idejí to bylo málo.⁶⁶ Vítězem voleb se stala agrární strana se 45 mandáty, přičemž velký úspěch zaznamenali henleinovci se 44 mandáty. Komunisté, největší političtí nepřátelé fašistů, získali 30 mandátů.⁶⁷

Zvolení poslanci se ještě v prosinci 1935 zúčastnili volby nového prezidenta, jelikož T. G. Masaryk se rozhodl ze zdravotních důvodů abdikovat. Za svého nástupce zvolil svého dlouholetého spolupracovníka a tehdejšího ministra zahraničí Dr. Edvarda Beneše. Ten ve volbě získal 340 hlasů ze 440 možných, přičemž zástupci NOF a Henleinovy SdP odevzdali na protest prázdné hlasovací lístky. Gajda však ještě na konci téhož roku přišel s prohlášením, že jeho strana Beneše jako nového prezidenta respektuje a bude mu loajální, pokud svůj prezidentský úřad bude vykonávat v zájmu československého národa.⁶⁸

Druhá polovina třicátých let je spojena se zhoršující se mezinárodně politickou situací. V Československu mezitím sílilo národnostní napětí především mezi Čechy a Němci. NOF se v této době dostala do zvláštní situace. Na jedné straně se jako

⁶⁵ PASÁK, *Český fašismus*, s. 140.

⁶⁶ MOULIS, s. 127.

⁶⁷ PASÁK, *Český fašismus*, s. 154–155.

⁶⁸ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 110.

radikálně nacionalistická organizace stavěla za obranu republiky, na straně druhé byla pro svou fašistickou ideologii spojována s nacismem. Toto ideologické rozpolčení je vidět na veřejném prohlášení Ústředního výkonného sboru NOF z listopadu 1936, ve kterém fašisté sice zdůraznili boj proti iredentismu, ovšem Němce coby jeho nositele zde vůbec nezmínili.⁶⁹ Strana se v této době začala potýkat také s ještě více zesíleným antisemitismem. Jestliže zprvu docházelo ze strany českých fašistů vůči příslušníkům židovské komunity jen ke slovním útokům, od poloviny třicátých let se už na mnohých místech odehrály skutečné násilnosti.⁷⁰

Ačkoliv se NOF svým antisemitismem přiblížila k nacistické ideologii, v době nejtěžší se jasně postavila za obranu Československa. Strana začala po celé republice vést protiněmeckou kampaň, čehož budiž důkazem například stranické heslo v obecních volbách v roce 1938: „*Proti učiteli tělocviku Konrádu Henleinovi volte generála ruských legií R. Gajdu.*“⁷¹ Čeští fašisté v této nelehké době požadovali navázání užších vztahů s Mussoliniho Itálií, neboť v tom spatřovali možnost, jak omezit rozpínavost Hitlerova Německa.⁷² Za květnové mobilizace pak Gajda napsal prezidentu Benešovi, svému dlouholetému odpůrci, že NOF přestává být opoziční stranou a že se mu dává plně k dispozici. Během mnichovské krize patřil Gajda dokonce mezi největší zastánce boje proti německému agresorovi.

⁶⁹ KOTLÁN, *Gajdova (ne)věrná Morava*, s. 40–41.

⁷⁰ GREGOROVÍČ, s. 79.

⁷¹ KOTLÁN, *Gajdova (ne)věrná Morava*, s. 41.

⁷² PASÁK, *Český fašismus*, s. 208.

6 Vlajka

V době hospodářské krize se na českých vysokých školách zvyšoval počet zahraničních studentů židovského původu především z Polska, Maďarska a Rumunska. To vedlo k protestům z řad pravicově orientovaného studentstva a vyvrcholilo 21. listopadu 1929 manifestací na Václavském náměstí, kde byli demonstranti tvrdě potlačeni policií. Za těchto podmínek se pak 7. března následujícího roku zrodila nová fašistická organizace, která dostala jméno Vlajka. Ta vznikla jako politický klub, postavený na prosazování národních idejí, přičemž politickou stranou se ale nikdy nestala. Hlavními zakladateli byli Jan Vrzalík, Jindřich Streibl a Slovák Jožo Hritz. Jakýmsi ideovým vůdcem Vlajky byl univerzitní profesor MUDr. František Mareš, senátor za národní demokracii. Ustanovující schůze Vlajky se konala 30. dubna 1930 v pražském hotelu Zlatá husa, tedy na stejném místě, kde byly o pár let dříve položeny základy NOF.⁷³

Počátky Vlajky ale sahají v podstatě až do poloviny dvacátých let, kdy se v rámci Národní obce fašistické vytvořilo poměrně silné mládežnické hnutí, které tvořili především pražští studenti. V březnu 1926 tak vzniklo Fašistické studentské sdružení, v jehož čele stanul Jan Vrzalík, student historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1927 mělo sdružení jen v Praze kolem 1 800 členů, přičemž členská základna se nadále rozšiřovala po celé republice.⁷⁴ Sdružení se postupně stalo nezávislým na své mateřské straně, což se direktoriu NOF nelíbilo. Pro následné rozpory tak došlo k vystoupení Fašistického studentského sdružení z NOF, čímž fakticky zaniklo. Čelní představitelé sdružení nicméně založili 20. března 1928 Národní svaz mládeže a studentstva, při kterém se rozhodli vydávat časopis s názvem *Vlajka*. Majitelem a šéfredaktorem časopisu byl Miloš Maixner. Sami vlajkaři později tento svůj první časopis považovali za nepodařený.⁷⁵

Ideově se Vlajka příliš nelišila od NOF. Vlajkaři vystupovali proti komunismu a německému šovinismu. Kritizovali typické prvorepublikové partajnictví a nešetřili ani T. G. Masaryka a jeho politiku. Vlajkaři naopak požadovali silný národní stát se stavovským řádem, sociální změny ve prospěch dělníků, ale třeba také autonomii Slovenska. V zahraniční politice požadovali navázání bližších styků s Polskem,

⁷³ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 127–128.

⁷⁴ NAKONEČNÝ, *Vlajka*, Praha 2001, s. 12.

⁷⁵ Tamtéž, s. 13.

což vzhledem k tehdy nepříliš dobrým vztahům mezi oběma státy působí trochu překvapivě. Vlajkaři totiž v Polácích spatřovali Čechům a Slovákům nejbližší slovanský národ, navíc jim byl také do jisté míry vzorem Józef Piłsudski. V dubnu 1934 dokonce založili takzvanou Polskou ligu, která měla sloužit k navázání vztahů s polskými protějšky. Dalším ideovým bodem byl agresivní antisemitismus, který se naplno projevil až v pozdějších letech. Za symbol češství vlajkaři považovali například Karla Kramáře nebo zavražděného Aloise Rašína. Naopak trnem v oku jim bylo Osvobozené divadlo Jiřího Voskovce a Jana Wericha. Mezi známé osobnosti, které spolupracovaly s Vlajkou, patřil například básník Viktor Dyk nebo Karel Schwarzenberg.⁷⁶

Jelikož Vlajka byla zprvu pouhým klubem, mohli být její příznivci také členy politických stran. Například Jožo Hritz byl členem Hlinkovy slovenské ľudové strany, ke které měla Vlajka vnitropoliticky nejbližší. Na jedné ze schůzí promluvil k vlajkařům dokonce sám Andrej Hlinka, kterému byl jejich postoj k autonomii Slovenska sympatický. Dále měla Vlajka blízko také k národní demokracii a NOF.

V roce 1932 se předsedou klubu stal Stanislav Nikolau. Toho o dva roky později vystřídal Jožo Hritz a následně Jan Vrzalík, který ve třicátých letech patřil mezi zarputilé bojovníky za pravost Rukopisů.⁷⁷ Důležitým mezníkem pro vývoj Vlajky byl 20. únor 1933, kdy se organizace přetransformovala v politické hnutí.⁷⁸

Začátkem roku 1935 se agitace tištěné Vlajky vyhrotila natolik, že její vydávání bylo na nějaký čas pozastaveno. Vlajka ale udržovala úzký kontakt s několika regionálními uskupeními v čele s Hnutím za nové Československo, v jehož týdeníku *Národní výzva* pak publikovala své redakční příspěvky. Kromě toho začala vydávat také čtvrtletník *Nové Československo*, který řídil Vrzalík. O něco později pak dochází ke sloučení obou hnutí pod názvem Vlajka – Hnutí za nové Československo. Do čela této organizace byl zvolen Streibl, jeden ze zakládajících členů původní Vlajky. V tuto dobu také přichází do hnutí řada nových členů. Mezi nimi například hrabě Jindřich Thun-Hohenstein, plzeňský arciděkan Antonín Havelka nebo svým antisemitismem neblaze proslulý Josef Rozsévač, který vystupoval pod pseudonymem Jan Rys.

Dne 7. března 1936 se v Praze konal sjezd Vlajky – Hnutí za nové Československo, kterého se zúčastnilo 26 pražských a 56 venkovských zástupců organizace. Mezi řečníky byl Vrzalík, Havelka, ale také Mareš a další. Předsedou hnutí

⁷⁶ NAKONEČNÝ, *Vlajka*, s. 15.

⁷⁷ DUCHÁČEK, Milan, *Obránce národního palladia. Fixní idea Jana Vrzalíka* In: Dějiny a současnost, 2011, 3, s. 24–27.

⁷⁸ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 130.

byl opět zvolen Streibl. Kromě hodnocení činnosti Vlajky od jejího založení zde také zazněla podpora myšlenky pravosti Rukopisů. Tato záležitost se později přenesla i do soudních síní, když Vrzalík zažaloval Antonína Matěje Píšu, který Vrzalíkovu obhajobu *Rukopisů* označil v tisku za stupidní.

Původní periodikum *Vlajka* začala opět vycházet až roku 1937. Na jejích stránkách se útočilo především na komunisty a Židy, kteří podle některých radikálů měli být z republiky a následně i Evropy vystěhováni.⁷⁹ Vlajkaři zde také zveřejnili svou myšlenku „Nového Československa“, které by bylo postavené na nacionalistických základech. V této době se do popředí Vlajky začal dostávat Rys-Rozsévač. Koncem třicátých let pak vlajkaři kritizovali československo-sovětské smlouvy, avšak stále to neznamenovalo příklon k nacistickému Německu, ke kterému měli dvojaký poměr. Na jedné straně chápali Němce jako hrozbu pro existenci samostatného Československa, na druhé straně byl některými z nich v čele s Rysem-Rozsévačem sympatický jejich antisemitismus. Hlavním vzorem pro Vlajku byla fašistická Itálie, ke které se později přidalo ještě Frankovo Španělsko.

V květnu 1938 byla orgány československé armády kvalifikována činnost Vlajky jako státu nebezpečná. Kvůli obavě ze špionáže ve prospěch Německa bylo v létě dosaženo zastavení všech jejích tiskovin. Konec Vlajky jako takové to ale neznamenovalo.⁸⁰

6.1 Spor o insignie Karlovy univerzity

S činností Vlajky je spojen spor o insignie, který proběhl roku 1934. Takzvaná insigniáda byla bojem o starobylé symboly Karlovy univerzity. Podkladem sporu se stal zákon o poměru pražských univerzit z roku 1920, jehož iniciátorem byl MUDr. František Mareš. Zákon totiž stanovil, že pokračovatelem Karlovy univerzity je česká část a tudíž by tak do jejího vlastnictví měly být vydány historické insignie, dále také budova Karolina a univerzitní archiv. Přestože šlo o zákon z roku 1920, jeho uplatnění bylo neustále odsouváno. Změna přišla až o několik let později, kdy se rektorem univerzity stal profesor Karel Domin, sympatizant Vlajky.⁸¹ Ten se rozhodl jednat a na začátku roku 1934 se proto obrátil na krajský civilní soud v Praze s žádostí

⁷⁹ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 137.

⁸⁰ GREGOROVÍČ, s. 120.

⁸¹ Tamtéž, s. 131.

o intabulaci⁸² Karolina. Soud dal Dominovi za pravdu, což se nelíbilo německé části univerzity. Ta se snažila soudní rozsudek zvrátit, avšak neúspěšně. Domin si tímto rázným postojem získal velkou přízeň pravicových politických stran. Kromě Vlajky a Národní obce fašistické mu své sympatie projevilo také Národní sjednocení či Národní liga. Na druhé straně však proti tomu kromě Němců stála také česká levice, která celou situaci považovala za projevy fašismu. Když v listopadu 1934 odeslalo ministerstvo školství požadavek na vydání insignií, Němci se rozhodli příkaz neuposlechnout. Mezi oběma stranami se tak stupňovalo napětí, které brzy vygradovalo v pražských ulicích. Pravicově smýšlející studenti začali ničit symboly levice a do střetu se dostávali s německými protějšky, které nijak nešetřili. To vyvolalo demonstrace německých studentů v Praze, které podpořil i Konrad Henlein.⁸³ Studenti si nakonec vydání insignií na Němcích vynutili. Dne 26. listopadu je Domin a Mareš na shromáždění před budovou právnické fakulty slavnostně ukázali nadšeným studentům, přičemž většina z nich dokonce poklekla.

Hned následující den se proti studentům postavili levicovní intelektuálové včetně komunistů. Obec československých spisovatelů vydala manifest, ve kterém odsuzovala „fašizaci“ studentů a jejich předchozí činy. Pod tento manifest se podepsali například Karel a Josef Čapkovi, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, František Xaver Šalda a další.⁸⁴ Šlo o první větší akci na našem území, kde se levicovní intelektuálové veřejně postavili proti fašismu a nacionalismu. Ne však všichni spisovatelé s tímto manifestem souhlasili. Pod vedením Rudolfa Medka, generála a ředitele Vojenského historického ústavu, tak o něco později vznikl jakýsi vzdoromanifest. Insigniáda tedy vedla k polarizaci české, respektive československé společnosti.

Vlajkaři výsledek insigniády považovali za svoji výhru a snažili se toho využít pro popularizaci nacionalistických idejí. Ještě v roce 1934 vydali publikaci *Pravda o boji za naši universitu*, kde vystoupili především proti Židům a marxismu. Německá otázka se po této události poněkud upozadila.⁸⁵

⁸² Žádost o změnu vlastníka v pozemkové knize.

⁸³ PASÁK, *Český fašismus*, s. 148.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ PEJČOCH, *Fašismus*, 133–134.

7 Národní sjednocení

Jedním ze specifíků československé politiky za první republiky byla rozdrobenost krajně pravicových stran. Na podzim roku 1934 došlo k nejvýznamnějšímu pokusu o jejich sloučení. Iniciátorem této myšlenky byl František Xaver Hodáč a Československá národní demokracie, která sice nepatřila mezi největší strany, avšak její vliv byl nepopíratelný. K dohodě o vytvoření nové politické strany pod jménem Národní sjednocení došlo v říjnu 1934, kdy se Československá národní demokracie, Národní liga a Národní dohody na spolupráci. Šlo o volné politické sdružení, ve kterém si jednotlivé strany ponechaly organizační samostatnost.⁸⁶

K ohlášení vzniku Národního sjednocení došlo symbolicky 28. října. Poté nastal proces postupného sjednocování mezi jednotlivými složkami. Jako první se spojily odborové organizace národně demokratické strany a Národní ligy. Následně 2. prosince 1934 vzniklo Mladé Národní sjednocení, ve kterém se sloučily mládežnické organizace všech tří zakládajících stran. Členové tohoto útvaru, do jehož čela stanul dr. František Lukavský, pak působili jako pořadatelská podpora nebo pomocná služba při nejrůznějších stranických akcích. Příslušníky Mladého Národního sjednocení se kromě chlapců mohly stát také dívky. K definitivnímu splynutí jednotlivých složek uvnitř strany došlo začátkem roku 1935. Dne 25. dubna se pak konala ustavující schůze předsednictva Národního sjednocení, na které byl předsedou strany zvolen Karel Kramář a místopředsedy Jiří Stříbrný, František Mareš a František Xaver Hodáč. Vznik Národního sjednocení pozitivně komentovala především Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS), která se podle některých zpráv měla dokonce stát její reálnou součástí.⁸⁷

V květnových volbách roku 1935 si Národní sjednocení chtělo získat voliče především svým odmítavým postojem ke komunismu a uznání Sovětského svazu, ale také bojem proti henleinovcům. Dalšími předměty politické agitace bylo vázané hospodářství, pozemková reforma a potírání nezaměstnanosti. V zahraniční politice strana požadovala orientaci Československa na Polsko a Itálii, ke které stejně jako Národní obec fašistická v mnoha ohledech vzhlížela. Národní sjednocení také varovalo před rozpínavostí Hitlerova Německa, a proto požadovalo vybudování silné armády

⁸⁶ PASÁK, *Český fašismus*, s. 141.

⁸⁷ Tamtéž, s. 142–143.

včetně pohraničních pevností. Dalším programovým bodem pak bylo odstranění německé a židovské emigrace. Heslem strany bylo „Nic než národ“.⁸⁸

V parlamentních volbách však strana příliš úspěšná nebyla. Obdržela jen 456 353 hlasů, tj. 5,57% z celkového počtu, což jí zaručilo pouhých 17 mandátů do poslanecké sněmovny.⁸⁹ Sny některých představitelů o tom, že se Národní sjednocení stane hlavní stranou ve státě, se tak rozplynuly. Volební zklamání pak vedlo k odhalení rozporů uvnitř strany.

Národní sjednocení od samého počátku brojilo proti Benešovi a dokonce požadovalo jeho rezignaci na post ministra zahraničí. Proto není překvapením, že když se koncem roku 1935 konaly prezidentské volby, do kterých šel Beneš jako hlavní kandidát, odmítli mu poslanci Národního sjednocení dát své hlasy a jako jediní tak volili profesora Bohumila Němce. Kandidaturu na prezidentský úřad zprvu údajně zvažoval i Kramář, avšak k volbě nového prezidenta republiky se ani nedostavil.⁹⁰

Po obsazení Porúří německým vojskem v březnu 1936 se postoj Národního sjednocení vůči Němcům ještě přitvrdil, naopak vztah k Itálii se nezměnil ani po italsko-habešském konfliktu. Strana také kritizovala podepsání smlouvy se Sovětským svazem. Tento postoj se ale začal později měnit, neboť mezi některými členy se začaly objevovat názory, že Sovětský svaz je jediným státem, který může zastavit rozpínavost Německa. Přesto například Hodáč prosazoval vybudování obranné fronty společně s Polskem a Itálií.

Národní sjednocení od počátku nepředstavovalo jednolitý proud, ale naopak v něm existovalo několik mezi sebou soupeřících stran. Rozpory byly především mezi národními demokraty a ligisty. Hrozilo ale také odtržení Mladého Národního sjednocení. To je spojeno s vytvořením vlastní polovojenské složky, která vznikla na popud Hodáče 22. dubna 1936 pod názvem Šedá legie. Svůj název dostala podle stejnokrojů svých členů, kteří nosili šedé košile doplněné tmavě modrými kalhotami. Účelem této organizace, jejímž náčelníkem se stal Antonín Nemrava, byl boj proti henleinovcům a komunistům. V době vzniku měla na 200 uniformovaných příslušníků, kteří se stejně jako fašisté zdravili vztyčenou pravicí.⁹¹ Vzorem pro legii byly italské a německé úderné oddíly. Tiskovým orgánem legie byl časopis *Polnice*.

⁸⁸ PASÁK, *Český fašismus*, s. 154.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, s. 165.

⁹¹ PEJČOCH, *Armády*, s. 63.

V lednu 1937 se pak konala stranická schůze, na které už nebyl Stříbrný ochoten přistoupit na jakoukoliv dohodu. Dne 26. května 1937 zemřel předseda strany Kramář a následně týden poté byli ligisté z Národního sjednocení vyloučeni. Národní liga tak opět začala fungovat jako samostatná strana. Národní sjednocení ukončilo svojí činnost jako opoziční strana a po dohodě s agrárníky vstoupilo do vládní koalice. V této době se také začal měnit postoj k Německu, když v únoru 1938 Hodáč prohlásil, že v určitých věcech je možné se s Němci dohodnout.⁹²

⁹² PASÁK, *Český fašismus*, s. 204.

8 Čeští fašisté za druhé republiky

Mnichovský diktát podepsaný koncem září 1938 zástupci čtyř evropských mocností měl pro Československo tragické důsledky. Národ, který byl připraven bojovat, zůstal zradou Francie ochromen. Úsilí na obranu republiky tak vystřídala deprese. Československo přišlo Mnichovem přibližně o třicet procent území a třetinu obyvatel.⁹³ Mnoho Čechů a Slováků se najednou ocitlo mimo republiku. Svůj domov museli opustit také Židé a protinacisticky smýšlející Němci. Česká společnost začala hledat viníky mnichovské katastrofy, přičemž z řad krajní pravice sílily útoky především na Beneše a dosavadní liberálně demokratický režim. Dne 5. října Beneš abdikoval na funkci prezidenta republiky a o několik dní později odletěl do exilu. Společně s ním odešlo z Československa i několik dalších politiků a úředníků.

V pomnichovské době se začaly objevovat rozpory i mezi samotnými Čechy a Slováky, jejichž soužití nebylo bezproblémové ani za první republiky. Představitelé Hlinkovy slovenské ľudové strany využili nastalé situace a začali jednat o autonomii Slovenska. Dne 6. října vytvořili manifest, ke kterému se žilinskou dohodou připojily i ostatní slovenské strany. Následně byla jmenována slovenská autonomní vláda v čele s Jozefem Tisem. V této době se i přes četné konflikty s Maďary začaly Slovenskem šířit protičeské nálady.⁹⁴

V říjnu 1938 byl za účasti Gajdy vytvořen Národní tábor. Šlo o nadstranickou organizaci, která měla sdružovat jak členy NOF, tak i další občany slovanské či árijské rasy. Národní tábor sliboval změnit dosavadní systém politických stran, zároveň vystupoval proti Židům a komunistům. V této době také došlo ke zjednodušení stranického systému, což postihlo hlavně Komunistickou stranu Československa. Její činnost byla nejprve 20. října zastavena a následně koncem prosince byla strana zcela rozpuštěna.⁹⁵ Koncem listopadu vznikla Strana národní jednoty (SNJ), která se měla stát hlavní stranou ve státě.⁹⁶ SNJ vznikla spojením agrárníků s pravicovými stranami v čele s Národním sjednocením a větší části národních socialistů. Předsedou SNJ se stal agrárník Rudolf Beran. Součástí SNJ se po jistém váhání stala i Národní liga a Národní obec fašistická. Gajda se dokonce stal jedním z místopředsedů SNJ a během jejího trvání usiloval o navrácení generálské hodnosti, k čemuž po jednání s Háchou došlo

⁹³ GREGOROVÍČ, s. 91.

⁹⁴ PASÁK, *Český fašismus*, s. 219.

⁹⁵ RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát*, Praha 1997, s. 23.

⁹⁶ GREGOROVÍČ, s. 97.

na začátku března 1939. Strana se snažila vystupovat jednotně, nicméně uvnitř shoda příliš nepanovala. Ne všichni fašisté se hodlali podřídit vedení Berana. Gajda navíc nedal pokyn k rozpuštění organizační struktury NOF.⁹⁷

V listopadu 1938 také vznikla poslední polovojenská organizace NOF pod názvem Gajdovy gardy (GG). Velitelem této složky, která působila především na Ostravsku, se stal Emanuel Jančar, bývalý náčelník Junáků. Členové gard například demonstrovali proti připojení Těšínska k Polsku nebo se účastnili různých protižidovských akcí. Na příkaz ministerstva vnitra byly Gajdovy gardy začátkem roku 1939 zakázány.⁹⁸

Aby zůstal zachován dojem demokracie, byla založena druhá politická strana. Šlo o levicově orientovanou Národní stranu práce (NSP), která vznikla 11. prosince. Její členové vzešli především z řad sociálních demokratů, levého křídla národních socialistů a komunistů. Šlo o opoziční stranu, která ale v podstatě neměla žádnou moc. V čele NSP stál bývalý sociální demokrat Antonín Hampl.⁹⁹

Důležitým datem pro vývoj druhé republiky se stal 22. listopad, kdy byl přijat ústavní zákon o autonomii Slovenska a též zákon o autonomii Podkarpatské Rusi. Československo se tak proměnilo ve federativní stát, jehož novým názvem bylo Česko-Slovensko. Poslední listopadový den se pak konaly prezidentské volby, ve kterých zvítězil JUDr. Emil Hácha. Ještě též den byla jmenována nová česko-slovenská vláda, do jejíhož čela byl postaven Rudolf Beran. V prosinci pak byl schválen zmocňovací zákon, díky kterému mohla vláda měnit i ústavu. Tímto krokem byla nastolena autoritativní demokracie.¹⁰⁰

Mnichovské události daly popud ke vzniku nové fašistické organizace, která se nazývala Akce národní obrody (ANO). Ta se dostala do povědomí veřejnosti svým nacionalistickým provoláním „Národe!“, které bylo zveřejněno 30. října 1938 v deníku *Národní politika*. Členská základna ANO byla různorodá. Tvořili jí především průmyslníci, statkáři a advokáti. Předsedou ANO se stal účastník insigniády profesor Karel Domin, kterého brzo vystřídal profesor MUDr. Stanislav Mentl. Cílem organizace bylo sjednotit celý národ v jednu totalitní stranu, přičemž ve snaze zmírnit německou

⁹⁷ PASÁK, *Český fašismus*, s. 222–223.

⁹⁸ PEJČOCH, *Armády*, s. 32–34.

⁹⁹ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938-1939*, Praha, 2004, s. 62.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 225.

agresi se zde objevovala pronacistická rétorika. Členové ANO vystupovali také proti Židům, komunistům a Benešovi.¹⁰¹

V období druhé republiky se začala silně angažovat také Vlajka, která požadovala totalitní fašizaci země. Vlajkaři vydávali různé letáky, ve kterých vystupovali především proti Židům a komunistům. Kvůli ostrým útokům na Beranovu vládu byla činnost Vlajky 11. listopadu 1938 zastavena. Radikální část vlajkařů v čele s Rysem-Rozsévačem přešla do ilegality a začala používat nový název Vlajka – Maffie Nového Československa. Označení Maffie mělo odkazovat na odbojovou organizaci z dob první světové války vedenou T. G. Masarykem a Benešem, ačkoliv s ní neměla vůbec nic společného.¹⁰² Činnost vlajkařů se neomezila pouze na šíření protivládních a protizidovských letáků, ale také organizovala různé násilné akce, které v některých případech lze označit za teroristické. Terčem vlajkařů se staly především židovské obchody a synagogy. Většinou docházelo k rozbíjení oken a výloh, avšak v některých případech byly použity dokonce i výbušniny. V této době docházelo ke sbližování s nacisty, a proto se od ilegální Vlajky distancovala řada jejích zakladatelů z počátku třicátých let, neboť považovali Němce za stejné nepřátele jako třeba komunisty. Kontakty s vlajkaři tak postupně omezil například Jan Vrzalík nebo Jindřich Streibl. I když byli v únoru 1939 na nějaký čas zatčeni Rys-Rozsévač a Thun-Hohenstein, činnost Vlajky to neovlivnilo.¹⁰³

Ačkoliv se čelní představitelé státu svými pronacistickými postoji snažili o zachování suverenity Česko-Slovenska, v Berlíně už bylo rozhodnuto jinak. Ve dnech 14. až 16. března 1939 došlo k okupaci zbytku území, přičemž 16. března byl vyhlášen vznik Protektorátu Čechy a Morava. Němci potřebovali na českém území klid, a proto se nehodlali bavit o možné spolupráci s českými fašisty. Dne 21. března vzniklo Národní souručenství, jediná povolená politická strana. Gajda k 30. červnu 1939 vyhlásil likvidaci NOF a o dva dny později na posledním sjezdu strany přikázal svým straníkům vstoupit do Národního souručenství. Ne všichni se tomuto pokynu hodlali podřídit, a tak o něco později přistoupila hrstka bývalých funkcionářů k jejímu opětovnému založení. Obnovená NOF už ale nikdy nedosáhla většího významu. Sám Gajda se v letech protektorátu stáhnul do ústraní a politicky už se nikdy neangažoval,

¹⁰¹ NAKONEČNÝ, *Český fašismus*, s. 157.

¹⁰² PEJČOCH, *Fašismus*, s. 138.

¹⁰³ Tamtéž, s. 140.

neboť spolupracovat s Němci odmítal. Jeho syn Jiří se dokonce účastnil odbojových akcí, za což byl i zatčen a vězněn gestapem.¹⁰⁴

Vznik protektorátu nezastavil ani činnost Vlajky. Ta v říjnu 1939 změnila název na Český národně sociální tábor – Vlajka, přičemž jejím vůdcem se stal Rys-Rozsévač. V době německé okupace šlo o největší kolaborantskou organizaci. Vlajkaři se ale později začali stávat přítěží i pro samotné nacisty, a tak Vlajku roku 1943 nechali rozpustit. Někteří její představitelé v čele s Rysem-Rozsévačem dokonce putovali jako takzvaní čestní vězňové do koncentračního tábora v Dachau.¹⁰⁵

¹⁰⁴ PEJČOCH, *Fašismus*, s. 120.

¹⁰⁵ GREGOROVIC, s. 122.

9 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo přiblížit český fašismus v období první a druhé republiky. Je zde proto popsán fašismus a vznik prvních krajně pravicových hnutí na českém území, které se v mnohém nechaly inspirovat Mussoliniho hnutím v Itálii.

Během psaní bakalářské práce jsem si položil několik otázek, na které jsem se v textu snažil nalézt odpověď. Jednou z nich byl důvod neúspěchu Národní obce fašistické. Dle mého názoru zde hlavní roli sehrála osoba samotného vůdce. Radola Gajda sice byl skvělý voják a generál, ale už ne tak schopný politik. Během své politické kariéry udělal zřejmě několik nesprávných rozhodnutí, jako když například v srpnu 1927 na stranickém sjezdu v Mladé Boleslavi rozhodl o neúčasti fašistů v komunálních volbách. To zaskočilo nejen samotné fašisty a jejich potenciální voliče, ale také to zřejmě zmařilo přísun peněz od Mussoliniho hnutí. Gajda byl osobou, která fašisty spíše rozdělovala, což pak vedlo k vytváření různých opozičních frakcí. Během svého působení v Národní obci fašistické byl také spojován s celou řadou skandálů a incidentů, byť do většiny z nich byl pravděpodobně namočen bez svého vědomí. Gajdova politická činnost z dob první a především druhé republiky pak v pozdějších letech vedla k zapomnění jeho legionářských úspěchů.

Dalším faktorem neúspěchu může být také nedostatek financí, s kterým se strana potýkala po celou dobu své existence. Tento problém dokonce vedl některé fašisty k přehodnocení názoru na Němce, neboť v jejich příchodu do strany spatřovali možný zisk peněz. Důležitým bodem, proč se čeští fašisté nikdy nechopili moci, je také fakt, že se v Československu po první světové válce nevytvořily pro fašismus vhodné podmínky, které bychom mohli nalézt třeba v Itálii nebo Německu. Čeští fašisté neměli tak velkou podporu obyvatelstva ani armády.

I když se Národní obec fašistická na politické scéně nikdy výrazněji neprosadila, nemůžeme její význam bagatelizovat. Například v parlamentních volbách roku 1935 získali fašisté téměř 170 tisíc hlasů, což vzhledem ke všem předchozím peripetiím není jistě zanedbatelné číslo. Nelze také hovořit o českém fašismu jako o lokálním fenoménu, neboť fašisté byli zastoupeni napříč celou republikou.

S nástupem nacismu v Německu došlo k rozštěpení českých fašistů na dva pomyslné tábory. Zatímco ten první zůstal u svých původních nacionalistických idejí a Němce i nadále považoval za své hlavní nepřátele, druhý tábor se spolupráci s nacisty

nebránil. To se naplno ukázalo v době druhé republiky a později za protektorátu, kdy se z některých fašistů stali kolaboranti.

V otázce antisemitismu šlo ze strany českých fašistů zprvu spíše jen o neškodné výkřiky. Tato situace se začala měnit až v průběhu druhé poloviny třicátých let a následně gradovala za druhé republiky, kdy už docházelo ke skutečným násilnostem. Proti Židům nejvíce vystupovali vlajkaři, kteří se neštíteli uskutečňovat různé teroristické útoky na židovské objekty.

10 Seznam použité literatury

Primární literatura

GAJDA, Radola, *Moje paměti*, Brno 2008.

Sekundární literatura

ČECHUROVÁ, Jana, *Česká politická pravice*, Praha 1999.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938-1939*, Praha, 2004.

GREGOROVICĚ, Miroslav, *Kapitoly o českém fašismu*, Praha 1995.

KLIMEK, Antonín, HOFMAN, Petr, *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*, Praha 1995.

KOTLÁN, Pavel, *Fašismus a jeho česká podoba*, Přerov 2001.

KOTLÁN, Pavel, *Gajdova (ne)věrná Morava*, Brno 2009.

MOULIS, Miloslav, *Vzestup a pád generála Gajdy*, Třebíč 2000.

NAKONEČNÝ, Milan, *Český fašismus*, Praha 2006.

NAKONEČNÝ, Milan, *Vlajka*, Praha 2001.

O'SULLIVAN, Noël, *Fašismus*, Brno 1995.

PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922-45 a kolaborace 1939-45*, Praha 1999.

PASÁK, Tomáš, *K historii českého fašismu*, Praha 1985.

PAXTON, Robert O., *Anatomie fašismu*, Praha 2007.

PEJČOCH, Ivo, *Armády českých politiků*, Cheb 2009.

PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, Praha 2011.

PITHART, Petr, PŘÍHODA, Petr, OTÁHAL, Milan, *Češi v dějinách nové doby*, Praha 1991.

RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát*, Praha 1997.

VYKOUPIIL, Libor, *Český fašismus na Moravě*, Brno 2012.

Odborné články

DUCHÁČEK, Milan, *Obránce národního palladia. Fixní idea Jana Vrzalíka* In: Dějiny a současnost, 2011, 3, s. 24–27.

PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: Historie a vojenství, 2006, 4, s. 20–36.

SAK, Robert, *Pomsta generála Gajdy*. In: Soudobé dějiny, 1993, 1, s. 61–78.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Gajdova aféra 1926-1928*. In: Český časopis historický, 1994, 4, s. 732–758.

11 Resumé

The bachelor thesis deals with the Czech fascism during the period of the First and the Second Republic. It describes fascism and the emergence of the first extreme right-wing movements in our country, whose main features were resistance against the Germans, the Communists and the Jews. The mainstay of the thesis deals with the National Fascist Community, which is connected with many important events. The Sazava affair and the Putsch in Zidenice, a failed fascist coup attempt, are also mentioned. The influence of the party on the political scene and its election results are described, too. It also pays attention to youth and paramilitary organizations which should have demonstrated the fascists' power and unity. In addition, it mentions the beginnings of the leader Radola Gajda's career and his role in the party. The thesis also depicts Vlajka (the Flag) movement and Národní sjednocení (the National Unification) movement, which represented the largest attempt to unite the extreme right-wing parties during the period of the First Republic. The last chapter deals with the role of the Czech fascist during the period of the Second Republic when their opinions split. Although the Czech fascists have never made a considerable progress on the political scene, they cannot be regarded as a marginal issue. The Fascists had their sympathizers across the social stratum and across the republic. The Munich Agreement did not stop them; in fact, the activity of some of them became even more radical.

12 Přílohy

Příloha č. 1 – Fasces, symbol fašismu¹⁰⁶

Příloha č. 2 – Propagační pohlednice NOF¹⁰⁷

¹⁰⁶ Vlastní fotografie pořízená v Římě dne 26. listopadu 2016.

¹⁰⁷ GREGOROVIC, Miroslav, *Kapitoly o českém fašismu*, Praha 1995.

Příloha č. 3 – Radola Gajda¹⁰⁸

Příloha č. 4 – Skupina příslušníků Obrany NOF¹⁰⁹

¹⁰⁸ PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: *Historie a vojenství*, 2006, 4, s. 20.

¹⁰⁹ PEJČOCH, Ivo, *Armády českých politiků*, Cheb 2009, s. 26.

Příloha č. 5 – Policejní fotografie Ladislava Kobsinka¹¹⁰

Příloha č. 6 – Policejní fotografie Duchoslava Geidla¹¹¹

Příloha č. 7 – Volební automobil NOF¹¹²

¹¹⁰ PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: *Historie a vojenství*, 2006, 4, s. 33.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, Praha 2011.